

Чи слід однаково реагувати на непослух дітей різної статі? Чи дозволяти хлопчикам гратися ляльками, а дівчаткам — машинками? Ці та інші запитання часто ставлять собі не лише батьки дітей, а й вихователі. Вони бояться припуститися помилок, а тому часто керуються стереотипами. Тож як насправді потрібно виховувати хлопчиків і дівчаток?

Світлана ОЛЕКСЕНКО,
психолог Науково-методичного
центру практичної психології
і соціальної роботи Інституту
післядипломної педагогічної
освіти Київського
університету імені Бориса
Грінченка

Дівчатка та хлопчики: психологія виховання

Розуміння своєї статевої приналежності та формування відповідної рольової поведінки відбувається у дітей поступово, і важлива роль у цьому процесі належить дорослим. Від їхнього виховного впливу залежить статева самоідентифікація дітей, засвоєння ролей чоловіка чи жінки, адекватне ставлення до статевих відмінностей. Провідне значення при цьому має сім'я і найближче оточення дитини, які виробляють стереотипи її поведінки. Однак і вплив педагогів у дошкільному навчальному закладі теж є значимим.

Саме у процесі педагогічної взаємодії можна створити умови для максимального розкриття і реалізації здібностей дівчаток і хлопчиків. Допомогти вихователям щодо цього практичний психолог може на інтерактивному занятті, поданому в *Додатку*.

Зміст гендерного виховання

Здебільшого гендерне виховання визначають як вплив на психічний і фізичний розвиток хлопчика і дівчинки з метою оптимізації їхньої діяльності, пов'язаної зі стосунками представників різної статі, із формуванням статево-рольової позиції.

Під впливом дорослих — педагогів і батьків — дошкільник має засвоїти статево-рольову модель поведінки, якої дотримується індивід, щоб його визначали як жінку або чоловіка. При цьому дорослі мають пам'ятати, що після досягнення дитиною шестирічного віку змінити її статево-рольову орієнтацію психологічними методами майже неможливо.

Медики та фізіологи вважають дошкільний період асексуальним, у якому статеві гормони не впливають на розвиток дитини. Але саме в цьому віці формуються основи моральних установок майбутніх чоловіка і жінки. Отже, змістом статевого виховання є те, що дитину оточує, а саме:

- взаємини між людьми різної статі — формування певної моделі поведінки;

Гендерне виховання — це формування у дітей еталонів справжніх чоловіків і жінок, необхідне для нормальної й ефективної соціалізації особистості

- *норми взаємин* — оволодіння культурою у сфері міжстатевих взаємин;
- *особисте життя людей у сім'ї* — усвідомлення ролі чоловіка і ролі жінки у сімейних стосунках;
- *сфери діяльності чоловіків і жінок* — правильне розуміння ролей чоловіка і жінки в суспільстві.

Враховуємо статеві відмінності розвитку психіки в освітньому процесі

Аби освітній процес був ефективним і для дівчат, і для хлопців, його слід вибудовувати відповідно до психофізіологічних особливостей дітей обох статей. Зокрема, хлопчики і дівчатка по-різному реагують на ті самі стимули, потребують різного часу на входження в завдання, мають значні відмінності в розвитку емоційної сфери, тому по-різному реагують на оцінку дорослих.

Черговість дозрівання психічних функцій у хлопчиків і дівчаток різна. Дівчатка зазвичай раніше починають говорити, і весь подальший розвиток психіки проходить через мовлення. А в хлопчиків те саме відбувається на наочно-образному рівні. Це позначається на особливостях розвитку таких видів мислення, як:

- мовленнєве;
- образне;
- просторове;
- інтуїтивне

Саме тому дівчатка ліпше сприймають вербальні вказівки, ніж хлопчики.

Дівчатка більш адаптивні. Тому, коли освітній процес потребує від дівчинки не характерної для неї поведінки, то вона пристосовується і, добре чи погано, але виконує вимоги. Хлопчики ж у такій ситуації намагаються вийти з-під контролю дорослого, не підкоритися йому. Тобто адаптуватися до невластивих йому видів діяльності хлопчиків дуже складно.

Хлопчики більше піддаються впливу середовища, і тому гірше переживають розлуку з батьками. Вони чутливіші до болю, страждання, хоча зовні це не проявляють, тому що їх навчають: «Чоловік не має плакати».

Представники чоловічої статі мають вищу пошукову активність. Тому хлопчики в дошкільному віці виявляють інтерес до пошукових завдань, можливості освоєння нового простору. Це розвиває в них кмітливість, здатність знаходити нові, нетрадиційні рішення у складних ситуаціях, ризикувати.

Хлопчики ліпше розв'язують нові завдання, знаходять нові рішення, але можуть програвати в охайності й точності. Дівчатка ліпше

Дозрівання психічних функцій

Адаптація

Пошукова активність

Виконання завдань

Входження в завдання

виконують завдання за зразком, після попереднього пояснення, але роблять це старанніше, ніж хлопчики, опрацьовують деталі. Тому дівчаткам легше вчитися в дитячому садку, школі.

Фахівці стверджують, що і час, необхідний для входження в заняття, — так званий період впрацювання — у дітей залежить від статі.

Дівчатка зазвичай після початку заняття швидко досягають оптимального рівня працездатності. Вихователі бачать це за зверненнями до них очима і будують урок (заняття) у такий спосіб, щоб опрацювання найскладнішої частини матеріалу припало на пік працездатності. Але орієнтуються вони на дівчаток.

Хлопчики ж «розгойдуються» довго і на педагога дивляться рідко. А коли вони досягають піку працездатності, дівчатка, навпаки, уже починають стомлюватися. Вихователь одразу помічає це, тому що контакт із дівчатками у нього налагоджений добре — він увесь час бачить їхні звернені до себе обличчя. Відтак педагог починає зменшувати навантаження, заняття переходить в іншу фазу.

А хлопчикам саме зараз і треба було б подати ключовий для заняття матеріал. Але найважливіше вже подано, а вони його пропустили або не зрозуміли, тому що в потрібний момент рівень їхньої працездатності, здатність засвоювати складну інформацію були низькими.

Заняття завершено. Та чи було воно розраховане на хлопчиків, на особливості їхніх фізіологічних і психологічних функцій? На жаль, ні.

Внутрішня орієнтованість

Хлопчики більш орієнтовані на інформацію, а дівчатка — на міжособистісні стосунки. Тому якщо хлопчик знає відповідь на запитання дорослого, то він відповідає впевнено, а дівчинка щоразу чекає від вихователя підтвердження правильності своєї відповіді.

Така різновекторна орієнтованість проявляється і в запитаннях, які діти ставлять дорослим. Хлопчики частіше запитують про щось заради одержання конкретної інформації («Що ми зараз будемо робити?»), а дівчатка — для встановлення контакту з дорослим («А ви до нас ще прийдете?»).

Оцінка

Існує істотна відмінність між реакціями дітей різної статі на оцінювання їхньої діяльності. Для хлопчиків дуже важливо, що конкретно оцінюють у їхній діяльності, для дівчаток — хто їх оцінює і як. Тобто хлопчиків цікавить суть оцінки (який момент їхньої діяльності оцінюють), а дівчатка більше зацікавлені в емоційному спілкуванні з дорослими, для них важливо, яке вони справили враження. І тут слід особливо наголосити, що оцінки емоційно незначущих, менш важливих компонентів діяльності хлопчик не чує.

Дівчатка дуже емоційно реагують на всі оцінки: як на позитивні, так і на негативні. При цьому в них активізуються всі відділи мозку: зорові, слухові, асоціативні — майже незалежно від того, що у їхній діяльності оцінюють (як вона слухала чи що виконувала).

Для дівчаток важливо, щоб ними захоплювалися в присутності інших дітей, батьків. Для хлопчика найбільш значущим є вказівка на те, що він домігся результату в чомусь конкретному: навчився вітатися, чистити зуби, конструювати. Кожне набуте вміння дає йому змогу пишатися собою і прагнути до нових досягнень.

На значиму негативну оцінку «погано слухав» лише у хлопчиків вибірково активуються слухові відділи кори головного мозку, а на оцінку «погано виконував» — моторні. Це може означати, що, коли дорослий оцінює діяльність хлопчика, він знову переживає ті фрагменти діяльності, які оцінюють. З огляду на це стає зрозуміло, чому хлопчики можуть і не реагувати на оцінку: «Я тобою не задоволений». Вона не має для нього сенсу.

Хлопчик обов'язково має знати, чим ви незадоволені, щоб ніби знову «програти» в мозку свої дії. Так само хлопчик дезорієнтований і в разі, якщо вся розмова зводиться до двох слів: «Ти поганий». Треба пояснити йому ситуацію дуже коротко й дуже конкретно — чим саме незадоволений дорослий.

Дівчинці не можна одразу сказати слово «погано», тому що бурхлива емоційна реакція, активність усіх центрів кори мозку, яка різко зростає, не дасть їй змогу раціонально усвідомити, що саме «погано» в її діяльності і що треба змінити. Така оцінка просто не досягне своєї мети — допомогти дитині зрозуміти і виправити свої помилки.

Дружба

Дівчатка дружать з однією або двома подругами, а хлопчики збираються в більші групи, адже схильніші до колективних ігор. До того ж хлопчики швидше приймають «на віру» думку компанії, а дівчатка зазвичай дотримуються власної думки.

Статеворольова поведінка та рівноправність у вихованні

У дитячому садку дитина перебуває значну частину часу, інколи навіть довше, ніж у сім'ї, з батьками. Тому вихователі мають сприяти становленню статево-рольової поведінки дитини. Найліпше це робити тими засобами, що є в їхньому методичному арсеналі та відповідають інтересам дітей.

Статеворольову поведінку відпрацьовують у таких видах діяльності:

- *сюжетно-рольові ігри* — у них хлопчики та дівчатка відображають життя сім'ї («Сім'я на відпочинку», «Приймаємо гостей», «Відзначасмо свято» тощо) або ту чи ту професійну діяльність;
- *театралізовані проблемні ситуації* — у них персонажі демонструють кілька варіантів поведінки;
- *побутові ситуації* — під час них відпрацьовують взаємодопомогу, підтримку (чергування, підготовчі режимні моменти перед прогулянкою, сном, обідом).

Утім жодна стать не є поганою і «не робить» поганою чи невихованою дитину. І хлопчики, і дівчатка **однаково заслуговують на шанобливе ставлення** вихователя до себе.

Рівноправність у виховному процесі передбачає:

- однакові педагогічні вимоги, тон і зміст звертання до хлопчиків і дівчаток;
- статево нейтральні вимоги до дотримання правил поведінки, уникнення нав'язування стереотипів на кшталт: «хлопчикам (дівчаткам) не личить...»;
- орієнтацію на індивідуальний розвиток дитини, її здібності, уподобання, можливості оволодіння універсальними вміннями та навичками незалежно від статі;
- заохочення дітей до спільних занять, ігор, інших видів діяльності;
- уникнення орієнтації на стать у спілкуванні;
- однаковий доступ та заохочення дітей до користування різними іграшками, спортивним інвентарем, приладдям;
- уникнення статево типізованих моделей поведінки.

Отже, виховувати дівчаток та хлопчиків слід по-різному, з огляду на статеві особливості розвитку їхньої психіки, майбутню роль у сім'ї тощо. Однак при цьому слід відходити від гендерних стереотипів і забезпечувати рівноправність обох статей.

Додаток

Дівчатка та хлопчики: виховуємо по-різному

Конспект інтерактивного заняття з вихователями

МЕТА:

- формувати уявлення про гендерні характеристики чоловіків і жінок;
- сприяти переосмисленню гендерних стереотипів у вихованні щодо статево-рольової поведінки;
- розвивати професійне вміння розв'язувати конкретні педагогічні ситуації.

ХІД:

Вправа «Блопси»

Мета:

- визначити самооцінку або місце в соціумі.

Обладнання:

- аркуші паперу зі схематичними людськими фігурками — «блопсами» (рис.);
- кулькова ручка чи олівець.

Хід:

Кожен учасник обирає на малюнку фігурку, з якою себе асоціює. Відтак замальовує чи обводить її. Потім охочих просять розповісти, яку саме фігурку вони обрали і чому.

Висновки:

Усі ми прагнемо знайти своє місце не лише на цьому умовному дереві, а й у сім'ї, колективі, суспільстві. Важливо усвідомити, що ми самі обираємо своє місце, що його нам ніхто не нав'язує, що маємо почуватися тут затишно, захищено і гармонійно.

Вправа «Світ Жінки та світ Чоловіка»

Мета:

- порівняння гендерних характеристик чоловіків і жінок;
- осмислення гендерних стереотипів щодо статево-рольової поведінки.

Обладнання:

- два аркуші ватману;
- маркери.

Хід:

Учасники об'єднуються у дві групи. Кожна отримує аркуш паперу: на одному написано «Жінка», а на другому «Чоловік». Практичний психолог пропонує одній групі перелічити всі ті слова, які зазвичай характеризують жінок (наприклад, ніжна, тендітна, лагідна, вродлива). До списку додають слово «мати». Друга група має назвати ті слова, що характеризують чоловіків (наприклад, сильний, сміливий, рішучий). Додають слово «батько».

Після завершення цієї роботи практичний психолог замінює «заголовки» — закреслює слово «Жінка», а пише «Чоловік», і навпаки. Група має визначити, чи зміняться від цього характеристики. Практичний психолог підводить учасників до думки, що майже всі характеристики, крім слів «мати» та «батько», залишаться незмінними.

Висновок:

Існує чимало гендерних стереотипів, упереджень як щодо жіночої, так і щодо чоловічої статей. Вони заважають побачити індивідуальність людини.

Інформаційне повідомлення «Світ Жінки та світ Чоловіка»

Практичний психолог виступає з коротким інформаційним повідомленням про різницю суспільних поглядів на чоловіка і жінку (див. текст статті).

Мозковий штурм «Відмінності»

Мета:

– сформувані уявлення, що педагогічні вимоги мають бути однакові незалежно від статі, але в освітньому процесі слід враховувати особливості розвитку хлопчиків та дівчаток.

Обладнання:

- Таблиця «Відмінності», оформлена на ватмані.

Хід:

Учасники розглядають таблицю «Відмінності» (табл.), оформлену на ватмані. Відтак висловлюють свої міркування щодо різниці між вихованням дітей різної статі, а також щодо проявів їхньої поведінки в різних видах діяльності. Відповіді фіксують у таблиці.

Відмінності

Прояви поведінки		Хлопчики	Дівчатка
Виховання в сім'ї	покарання		
	заохочення		
Види діяльності дитини	ігрова		
	навчальна		
	побутова		

Під час виконання завдання практичний психолог має спрямовувати групу на визначення статево-рольової поведінки, характерної для дітей певної статі, і водночас на необхідність дотримання рівноправності у вихованні хлопчиків і дівчаток.

Так, вихователі мають:

- розподіляти між дітьми різної статі однакові ролі в сюжетно-рольових іграх сімейно-побутової тематики;

- залучати хлопчиків і дівчаток до виконання функцій лідерів, капітанів тощо;
- заохочувати дітей обох статей до використання різного обладнання (спортивного, трудового, предметного);
- залучати дітей обох статей до прибирання іграшок, виконання доручень;
- формувати команди для гри, різномірні за статевою належністю;
- використовувати спільний ігровий простір для дітей обох статей;
- не порівнювати хлопчиків і дівчаток, а також себе у дитинстві з дітьми протилежної статі;
- не лише розповідати, як виконувати те чи те завдання, а й показувати дії. Особливо це важливо для хлопчиків.

Висновки:

Отже, всім дітям, незалежно від статі, потрібно надавати рівні можливості, висувати до них однакові вимоги, утім ураховувати, що і дівчатка, і хлопчики мають свої особливості.

Інформаційне повідомлення «Рівноправність у виховному процесі»

Практичний психолог виступає з коротким інформаційним повідомленням про важливість дотримання принципів рівноправності під час виховного процесу (*див. текст статті*).

Проблемні ситуації «Як розвивати хлопчиків та дівчаток»

Мета:

– закріплювати отриману інформацію у процесі розв'язання конкретних завдань.

Хід:

Присутні об'єднуються в чотири групи (перерахунком: зима, весна, літо, осінь). Кожна група отримує аркуш із проблемною ситуацією. Обговоривши її, пропонує варіант розв'язання ситуації, враховуючи знання, отримані під час заняття. Потім «спікери» від кожної групи озвучують свої рішення.

Приклади проблемних ситуацій:

Ситуація 1. Дівчинка (Таня, 5 років) на всіх заняттях показує хороші результати, старанно виконує доручення. Але складними для неї є логічні задачі й завдання, які потребують самостійного розв'язання. Відповідаючи, вона дивиться на вихователя, чекає слів і жестів підтримки.

Варіант відповіді:

Разом із дівчинкою потрібно розбирати алгоритм виконання завдання, пояснювати їй, що і як треба робити. Поступово підводити до пошуку власних розв'язків нових, нетипових завдань, навчати діяти самостійно. Підбадьорювати, схвалювати самостійні дії. Під час індивідуальної ігрової діяльності давати можливість вправлятися в розв'язанні логічних завдань.

Ситуація 2. Хлопчик (Миколка, 6 років) багато фантазує, любить самостійно грати в настільні ігри. На заняттях неуважний, припускається помилок, швидко втрачає інтерес і починає розмовляти з іншими хлопцями.

Варіант відповіді:

Даючи завдання цьому хлопчику, слід вносити в них елемент пошуку, що потребує кмітливості. Не потрібно заздалегідь розповідати і показувати, що і як робити. Варто підштовхнути хлопчика до того, щоб він сам відкрив принцип розв'язання, нехай навіть наробивши помилок. Під час пояснення, розповіді, використовувати показ, наочність, ігрові прийоми тощо.

Ситуація 3. Дівчинка (Оленка, 3 роки) під час адаптації до дитячого садка майже не плакала. Виконує всі доручення. На будь-які слова вихователя реагує тривожно, намагається зробити все швидко, на заняттях сидить тихо, активності не проявляє. У кінці дня або сидить на стільчику, або лежить на килимку, нічим не займаючись.

Варіант відповіді:

Для формування у дівчинки відчуття безпеки слід проводити роботу, спрямовану на ознайомлення з груповим приміщенням, залучати спочатку до спокійних ігор із підгрупою дітей, потім до рухливих. Для зниження рівня тривожності пропонувати малювання, ігри з піском, ліплення. Підтримувати прояви активності.

Ситуація 4. Хлопчик (Саша, 4 роки) тендітний, боязкий, але ніколи не плаче. Буває, що б'ється з хлопцями, але сам бійку не ініціює. Коли боляче — стримується, не жаліється, сміється над хлопчиками, які плачуть. Але нещодавно почав гризти нігті, у нього з'явився нервовий тик.

Варіант відповіді:

Із хлопчиком слід проводити роботу з розвитку емоційної сфери: навчати розуміти емоції інших людей та свої, дозволяти проявляти будь-які емоції у соціально прийнятній формі тощо. Для зниження тривожності використовувати малювання, театралізовану діяльність, даючи хлопчикові можливість проявляти в ролях стримувані емоції. Підтримувати прояви співчуття.

Гра-ритуал «Карусель»

Мета:

— підбити підсумки заняття та отримати зворотній зв'язок від групи.

Хід гри:

Учасники стають кружка одне за одним, поклавши руки на плечі сусіда чи сусідки. За командою практичного психолога починають рухатися. Спочатку всі маленькими кроками рухаються праворуч, допоки хтось не скаже: «Стоп!». Ця особа має висловити свої враження від заняття, проговорити те, що схвилювало, висловити свої побажання.

Потім група маленькими кроками рухається ліворуч, поки знову хтось не скаже: «Стоп!» — і не висловить свої думки.

У такий спосіб «карусель» рухається то вправо, то вліво, поки всі не висловляться.

Насамкінець практичний психолог підбиває підсумки й бажає всім учасникам успішної взаємодії з вихованцями.

МЕДИЧНА СЕСТРА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

ЄДИНИЙ журнал для медичної сестри ДНЗ

ЧИТАЙТЕ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ У II ПІВРІЧЧІ 2017 РОКУ:

- Карантинні заходи в дошкільному закладі
- Наслідки відмови від вакцинації дітей до семи років

та багато іншого

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС — 89318

ISSN 1944-3616
0279-2124 (print)
permo@ukr.net.ua
shp@ukr.net.ua

MCFR
Освіта